

27.07.2009

Європейська ідентичність України

автор Олексій Толкачов

Київ – Добігає кінця президентська каденція Віктора Ющенка, на початку якої глава держави обіцяв істотно просунути Україну на шляху до Європи. За останні п'ять років українське дипломатичне відомство чинило неабиякий тиск на Євросоюз з метою укладення нової посиленої угоди з ним і отримання асоційованого членства для України.

Однак, на думку експертів, просування України до Європи – це набагато ширший процес, ніж формально-політичне зближення з Європейським Союзом. Насправді, основним завданням на цьому шляху є розбудова Європи в самій Україні – так звана європеїзація України. Тобто необхідно з'ясувати, що треба зробити Україні, щоб стати часткою Європи? Щоб Україна і українці почали однозначно ідентифікувати себе з Європою?

Щоб відповісти на це запитання, замало підняти прапори ЄС над МЗС та іншими державними установами України, як це сьогодні робиться. Натомість на державному, експертному і громадському рівні потрібно досягти глибокого розуміння: що таке Європа? Які цінності та стандарти лежать в основі європейської ідентичності? Що саме дозволяє європейцям ідентифікувати себе з Європою?

Європейська ідентичність: дуалізм підходів

У Європі на сьогодні існує два доктринальних, можливо, навіть конкуруючих і взаємовиключних підходи до визначення європейської ідентичності.

Коли країни Європи тільки починали інтегруватися, закладалося розуміння європейської ідентичності, яке наразі називається «союзний націоналізм». Його зміст полягав у тому, що всі учасники процесів європейської інтеграції були поєднані спільною історією, спільною територією, спільною культурою – це і стало основою європейської ідентичності. Тому союзний націоналізм європейської спільноти скептично ставився до можливості істотного розширення європейського співтовариства.

На думку європейських істориків, союзний націоналізм експлуатував певне протиставлення країн старої Європи з їхньою спільною історією всім іншим країнам. На сході європейській спільноті протистояли слов'янські народи, які були під впливом СРСР, а тепер – Росії. З іншого боку на заході через Атлантику – США, які є наддержавою, і з якими треба конкурувати.

Чинник протиставлення в рамках концепції союзного націоналізму сприяв початковій інтеграції європейських народів, бо був зрозумілим і усвідомленим багатьма європейцями.

Однак фундатори ЄС, почавши перетворювати суто економічний союз в політичний, усвідомили необхідність пошуку інших, більш глобальних критеріїв європейської ідентичності.

Відтак, в Європі виникло розуміння європейської ідентичності як спільності цінностей – це вірність основам демократії, схильність до правової держави і повага до відмінностей, тобто – толерантність.

Звісно, найвищою соціальною цінністю в Європі є людина, а все державне й соціальне життя спрямовані на забезпечення максимальної зручності її існування та комфорту.

Такий європейський ідеалізм, заснований на спільності цінностей для всієї Європи, навіть припускав можливість поступового відмирання національних держав в ЄС. Відтак, в перспективі – перехід до великої наддержави «Європейський Союз», до єдиного спільного громадянства тощо.

У наукових та експертних колах цей підхід до розуміння європейської ідентичності на основі спільності цінностей дістав назву «патріотичний конституціоналізм».

Євро-національна ідентичність

На думку багатьох авторитетних спеціалістів, шлях до європейської ідентичності лежить через усвідомлення своєї національної ідентичності. Відтак, народи, які на сьогодні асоціюють себе з Європою, спочатку вирішили свої внутрішні проблеми, позбулися історичних образ, а лише потім стали повноправним членом великої європейської сім'ї народів.

Цей шлях пройшли французи, німці, італійці, румуни, поляки й багато інших народів. На спільності національних ідентичностей європейських народів якраз ґрунтується підхід союзного націоналізму до визначення європейської ідентичності.

Чи може Україна стати повноцінним членом європейської спільноти, оминувши шлях своєї національної ідентифікації? Очевидно, що ні. Окрім того, на сьогодні є необхідність спершу вибудувати українську національну ідентичність, а вже потім йти в Європу. Інакше Україна може втратити свою культуру, традиції, історію – втратити себе під сильним іноземним впливом. Це буде не євроінтеграція, а розчинення України в Європі.

На превеликий жаль, останнім часом національна ідентичність України вибудовується лише на основі історичної жертвовності та сучасній політичній проблемності. Українська політика формування міжнародного іміджу заснована на популяризації трагедії української історії. Водночас, Україна постійно звертається до Європи із закликом про допомогу у вирішенні нескінченних внутрішніх політичних та економічних проблем.

Не дивно, що офіційний Брюссель не поспішає запрошувати Україну до членства в ЄС. Кому в Європі потрібна країна-інвалід, яка буде грати роль жертви і постійно просити про допомогу? Очевидно, що нікому, однак схоже, що українська влада цього ще не зрозуміла.

Відтак, формування здорової української національної ідентичності є первинним відносно утвердження європейської ідентичності в Україні.

Перепустка в європейський простір

24 березня цього року в Чернігові відбулася конференція «Європейський простір і Україна», під час якої експертами з Києва, Брюсселя, Варшави й Москви широко обговорювалися питання євроінтеграції та формування європейської ідентичності в Україні.

На думку експертів, Україна, щоб здобути перепустку в європейський простір, має враховувати різні підходи до визначення європейської ідентичності. Йдеться про вже згадані вище доктринальні підходи союзного націоналізму та патріотичного конституціоналізму.

З огляду на перший підхід, Україні необхідно підкреслювати спільність української та загальноєвропейської культури. На жаль, мало хто в Європі сьогодні згадує про Трипільську культуру, яка є спільним надбанням України та Румунії – колискою всієї європейської цивілізації. Чи знає широкий європейський загал про те, що перші розмови про об'єднання Європи відбувалися на саміті монархів європейських країн у 1429 році в Луцькому замку на території сучасної України?

Чи про те, що всесвітньо відома віденська кава та кав'ярні були започатковані українцем? Зрештою, що різдвяні традиції об'єднують простір від Атлантики до Конотопа, як підкреслював академік Сергій Аверінцев? Ані європейці цього не знають, ані, на жаль, українці. А саме через такі кроки самоусвідомлення в Україні можна сформувати і національну, і європейську ідентичність в культурно-історичному розумінні. Водночас, це сприятиме формуванню позитивного міжнародного іміджу Української держави.

Із урахуванням другого підходу до розуміння європейської ідентичності – патріотичного конституціоналізму – необхідно збудувати Європу в самій Україні. Що це означає? В першу чергу – необхідність провести численні реформи в Україні, спрямовані на перебудову її соціального, політичного економічного та державного устрою. Метою всіх змін має бути створення в Україні системи життя, комфортної для людини. Кожна людина, індивід має бути найвищою соціальною цінністю – це є справжньою основою європейської ідентичності та європейської цивілізаційної моделі.

Справді, куди б ми не поїхали в Європі – вся система, вся держава працює заради комфорту індивіда. Все продумано для того, щоб людині було зручно. В бельгійських містах і містечках будь-яку довідку в мерії можна отримати безкоштовно в порядку загальної черги за 30 хвилин. У Лондоні на пішохідних переходах скрізь на асфальті написано «подивіться праворуч, подивіться ліворуч», адже влада і суспільство дбають про конкретного громадянина, щоб його не збила машина. Можна наводити ще багато подібних прикладів...

В Україні нічого подібного ще й близько немає, відтак все це треба вибудовувати.

І найперше, на думку експертів, **необхідно усвідомити фундамент європейської ідентичності – цінність людини та необхідність створення для неї комфортного середовища життя.**

Якщо ця цінність буде покладена в основу українських реформ, то кожна людина буде захищена і відчуватиме себе комфортно. Все соціальне, економічне і державне життя країни не на словах, а на ділі буде спрямоване задля добробуту людини, її прав і свобод.

Побудова справжнісінької Європи в Україні – це є шлях досягнення європейської ідентичності. Якщо в Україні вистачить сил його з гідністю пройти, то вона реалізує свою перепустку в європейське співтовариство, стане повноправним членом європейської родини народів.

А чи приймуть Україну до Євросоюзу, чи ні – це питання вже не матиме принципового значення. Адже ми й без того ідентифікуватимемо себе з Європою.

(Київ – Прага)

Думки, висловлені в рубриці «Точка зору», передають погляди самих авторів і не конче відображають позицію Радіо Свобода.